Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences

ISSN: 1306-7877 e-ISSN: 2147-5644

**Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür
Değişimleri**

(Eskişehir-Ankara Örneği)

**Wedding Traditions in Crimean Tatars and Cultural Changes in These
Traditions**

(Eskişehir-Ankara Sample)

Sedef Hilal DEMİR

Bilim Uzmanı, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim
Dalı, Isparta, Türkiye

Master of Science, Suleyman University, Institute of Social Sciences, Department of
Sociology, Isparta, Turkey

sdfhlol@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8380-3567>

Meyrem TUNA UYSAL

Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
Isparta, Türkiye

Assist. Prof. Dr., Suleyman Demirel University, Faculty of Arts and Sciences, Department of
Sociology, Isparta, Turkey

meysremtuna@sdu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-8910-8058>

Makale Bilgisi / Article Information

<http://dx.doi.org/10.29238/tbd.2007.42755>

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 03.04.2020

Yayın Tarihi / Published: 25 Haziran / June 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June 2020

Cilt / Volume: 28

Sayfa / Pages: 113-128

Copyright © Published by Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences.

All rights reserved www.toplumbilimleri.com

Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

(Eskişehir-Ankara Örneği)*

Öz: Tarihsel süreç içerisinde kendi ülkelerinden farklı ülkelere göç etmek zorunda bırakılan topluluklardan biri olan Kırım Tatarları, geldikleri yerlere kendi kültürel özelliklerini de taşımışlardır. Buna göre farklı toplumların birbirleriyle temasa geçmesi toplumların etkileşim yaşamalarına sebep olmuştur. Bu çalışmada Türkiye'ye göç eden Kırım Tatarlarının kültürel özellikleri arasında bulunan düğün adetleri ve bu adetlerde zamana bağlı olarak yaşanan kültür değişimlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede, Türkiye'ye yerleşen Eskişehir ve Ankara'da yaşayan ve bir Kırım Derneği üyesi olan 32 (otuz iki) Kırım Tatar katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda, Kırım Tatarlarında geçmişten günümüze en çok değişen geleneklerin başında düğünlerin geldiği ve günümüzde yapılan Kırım Tatar düğünlerinde kendi kültürlerine has adetlerin uygulanmadığı değerlendirilmiştir. Bu durumun başlıca nedenleri arasında, Kırım Tatar düğün adetlerinin şehir hayatına uygun olmaması ve kendi öz halkından olmayan kişilerle yapılan evliliklerin günümüzde oldukça artmış olması görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Kültür Değişimleri, Kırım Tatarları, Düğün Adetleri, Gelenek- Görenekler.

Wedding Traditions in Crimean Tatars and Cultural Changes in These Traditions

(Eskişehir-Ankara Sample)

Abstract: Crimean Tatars, one of the communities that were forced to migrate from their own countries to different countries in the historical process, also carried their own cultural characteristics to their place. Accordingly, the contact of different societies has caused societies to interact. In this study, it was aimed to determine the wedding traditions and cultural changes experienced due to time, which are among the cultural characteristics of Crimean Tatars who migrated to Turkey. Within this framework, 32 (thirty-two) Crimean Tatar participants who settled in Turkey, living in Eskişehir and Ankara and a member of the Crimean Association, had in-depth negotiations. As result of the research, it was evaluated that weddings are the most changing traditions of crimean tatars from the past to the present, and that the traditions unique to their culture are not applied at the Crimean Tatar weddings held today. Among the main reasons for this situation, crimean Tatar wedding traditions are not suitable for city life and marriages with people who are not from their own people have increased considerably today.

Key Words: Culture, Culture Changes, Crimean Tatars, Wedding Customs, Customs-Tradition.

* Bu makale, "Kültür Değişimleri Açısından Türkiye'ye Yerleşen Kırım Tatarları (Eskişehir-Ankara Örneği)" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir. (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2019). / This article is extracted from my master thesis dissertation entitled "Culture Change in Terms of Turkey The Crimean Tatars (Eskişehir-Ankara Sample)". (Suleyman University, Institute of Social Sciences, Isparta, 2019).

Kırım Tatarlarında Dügün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

GİRİŞ

Coğrafi koşulları sebebiyle Kırım toprakları Rusya için ele geçirilmesi gereken bir önem teşkil etmektedir. Kırım'ı kendi hâkimiyeti altına almak için tüm koşulları sağlayarak diğer bir deyişle Kırım'ı ilhak ederek Rusya, bu toprakları kendi topraklarına kattığını ilan etmiştir.¹ Yaşanan işgallerin ardından Kırım'dan önce Osmanlı Devleti'ne daha sonra ise onun mirasçısı olan Türkiye Cumhuriyeti topraklarına çok büyük göç hareketleri yaşanmıştır. Kırım Tatarlarının bu göç sürecinin uzun bir sürece yayılmasından dolayı geliş sebepleri ve yerleştirildikleri yerler birbirinden oldukça farklıdır. Bu bakımdan günümüzde bazı Kırım Tatar yerleşim yerlerinde yoğunlaşma olsa da ülkemizin hemen her bölgesinde Kırım Tatarına rastlamak mümkündür.

Tarihsel süreç içerisinde kendi ülkelerinden göç etmek zorunda bırakılan topluluklardan biri olan Kırım Tatarları, geldikleri yerlere kendi kültürel özelliklerini de taşımışlardır. Farklı toplumların birbirleriyle temasa geçmesi toplumların etkileşim yaşamalarına sebep olmuştur. Özellikle göçler, kültürleşmeyi doğuran en önemli etkenler arasındadır.² Kültürleşme, iki farklı kültür sisteminin sürekli olarak ilişki ve etkileşimde bulunması sonucunda farklı kültür sistemlerinden birisinin diğerine ait kültürel öğelerini kabul etmesi ve o kültürün özelliklerini benimsemesidir.³ Nitekim kültür, bireylerin içinde bulundukları toplumsal yapıyı şekillendiren, kendilerine has bir yaşam tarzını ifade etmektedir. Dolayısıyla farklı yaşam tarzları ve tavırları o toplumda değişimi zorunlu kılmaktadır.⁴ Değişme, her kültür sistemi için hızlı ve yavaş olmak üzere kaçınılmaz bir şekilde gerçekleşmektedir.⁵ Örneğin savaş, işgal, doğal afet ve göç gibi olayları yaşayan toplumların, kendi kültürlerinden farklı kültürlerle etkileşim halinde olmaları o toplumların kültürlerinin değişimine neden olmaktadır.⁶ Buna göre her kültür başka kültürlerle etkileşime girerek hem onları etkilemekte hem de onlardan etkilenecek değişime uğramaktadır.⁷

Bu çalışma; Türkiye'ye göç eden Kırım Tatarlarının, kültürel özellikleri arasında bulunan düğün adetleri ve bu adetlerde zamana bağlı olarak yaşanan kültür değişimlerinin neler olduğu üzerine odaklanmaktadır. Bu çerçevede, söz konusu çalışma Eskişehir ve Ankara'da yaşayan Kırım Tatarlarının demografik özellikleri, gelenek ve görenekleri, düğün adetleri ile bu adetlerde yaşanan kültür değişimlerinin neler olduğunu tartışmaktadır.

¹ Paul Robert Magocsı, *Şu Mübarek Topraklar Kırım ve Kırım Tatarları*, çev. Ferit Burak Aydar (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017), 63.

² Ayşenur Bilge Zafer, "Göç Çalışmaları için Bir Anahtar Kavram Olarak "Kültürleşme" Kavramı", *Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17/30 (Ocak 2016), 76-77.

³ Mahmut Tezcan, *Kültürel Antropoloji*, (Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997), 214.

⁴ İsmail Doğan, *Sosyoloji*, (Ankara: Pegem Akademi, 12. Baskı, 2012), 386-387.

⁵ Orhan Türkdoğan, *Kültür- Değişme ve Toplumsal Çözümle*, (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2. Baskı, 2007), 103.

⁶ Erdal Aksoy, "Toplum ve Kültür", *Sosyolojiye Giriş*, ed. İhsan Çapcıoğlu-Hayati Beşirli (Ankara: Grafiker Yayınevi, 2013), 79; Veysel Bozkurt, *Değişen Dünyada Sosyoloji*, (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 12. Baskı, 2015) 107.

⁷ Bozkurt Güvenç, *Kültürün ABC'si*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004), 18.

Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

1. ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

1.1. Kültür ve Kültür Değişmesi

Kültür kavramı, insan ve çevresini ilgilendiren, toplumun birliğini sağlayan maddi ve manevi değerlerin tümü olarak kabul edilmektedir. Bu anlamıyla kültür, toplum içinde bulunan her türlü bilgiyi, ilişkileri, değer yargılarını, zihniyet yapısını ve davranış kalıplarının tümünü içine almaktadır.⁸

Her birey, kültürel bir sistem içinde doğmakta ve yaşamını sürdürmektedir.⁹ Bu süreçte birey ya da topluluklar farklı yaşam biçimleriyle dolayısıyla farklı kültürel sistemlerle etkileşim içinde bulunmaktadır. Fakat her kültürel yapı aynı donanıma sahip olmadığı için değişen şartlar karşısında eşit kapasiteye de sahip değildir. Bu yüzden, toplumsal yapıda bir değişim söz konusu olduğunda o toplumun mevcut kültürü, bireylerin ihtiyaçlarını içinde bulunan sosyo-kültürel yapıya göre karşılamaktadır.¹⁰

Her kültür başka kültürlerle etkileşime girerek hem onları etkilemekte hem de onlardan etkilenecek değişime uğramaktadır.¹¹ Bu noktada değişme, her kültür için kaçınılmazdır. Her kültür sistemi hızlı ve yavaş olmak üzere değişim sürecini yaşamaktadır.¹² Kültür değişmesi, bir toplumun mevcut düzenini, maddi ve manevi yapılarını bir tipten başka bir tipe dönüştürmektedir. Bir toplumun siyasi ve idari yapısından, bilgi sistemine, iskân tarzından, tüketim maddelerinin kullanımına kadar oluşan tüm değişimleri içine almaktadır. Bu yüzden değişme, her zaman ve her yerde meydana gelmektedir.¹³ Fakat kültür değişmelerini ortaya çıkaran nedenler aynı değildir. Farklı kaynaklardan beslenmektedirler. Örneğin; doğal çevrede yaşanan değişiklikler, keşifler, savaşlar, göçler insanları değişime zorlayabilmektedir. Bununla birlikte teknolojiye yaşanan gelişmeler insanların düşünce yapılarını etkileyerek tutum ve davranışlarının değişmesine neden olabilmektedir.¹⁴

1.2. Kırım Tatarlarının Türkiye'ye İskânları

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu, genel olarak, bireylerin ya da toplulukların bulundukları bölgelerden, geçici veya sürekli olmak üzere başka bölgelere gitmeleri suretiyle meydana gelen yer değiştirme hareketidir. Göç olayı sebepleri, şekilleri, süreçleri bakımından farklılık göstermektedir. Bir yerden başka bir yere zorunlu olarak göç edenlerin çok değişik sebepler ile yer değiştirmeye karar verdikleri görülmektedir.¹⁵ Buna göre Kırım'dan Anadolu'ya yapılan göçlerde çoğunlukla itici etkenler ön plana çıkmaktadır.

Kırım'dan Anadolu'ya göçler, esas olarak Rusya İmparatorluğu'nun Kırım Hanlığını işgal ederek, topraklarını kendi hâkimiyeti altına aldığı 1783 yılından itibaren başlamıştır. İlhak ile başlayan göç hareketleri 150 yıl boyunca aralıksız olarak devam etmiştir. Bu durum, Rusya İmparatorluğu'nun Kırım Tatarlarına çoğu zaman uyguladığı dini, siyasi, ekonomik

⁸ Mümtaz Turhan, *Kültür Değişimleri-Sosyal Psikoloji Bakımdan Bir Tetkik-*, (Ankara: Altınordu Yayınları, 2. Baskı, 2016), 37.

⁹ Joseph Fichter, *Sosyoloji Nedir*, çev. Nilgün Çelebi (Ankara: Anı Yayıncılık, 2002), 140.

¹⁰ Turhan, *Kültür Değişimleri-Sosyal Psikoloji Bakımdan Bir Tetkik-*, 37.

¹¹ Bozkurt Güvenç, *Kültürün ABC'si*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004), 18.

¹² Türkdoğan, *Kültür- Değişme ve Toplumsal Çözüm*, 103.

¹³ Bronislaw Malinowski, *The Dynamics of Culture Change*, (New Haven, Yale University Press, 1945), 1 akt. Mümtaz Turhan, *Kültür Değişimleri-Sosyal Psikoloji Bakımdan Bir Tetkik-* (Ankara: Altınordu Yayınları, 2. Baskı, 2016), 38.

¹⁴ Erol Güngör, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1980), 16.

¹⁵ Abdullah Saydam, *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856- 1876)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2010), 1.

Kırım Tatarlarında Dügün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

baskılar ve zorlamalarla doğrudan ilişkilidir.¹⁶ Çeşitli sebepler ile Anadolu'ya göç eden Kırım Tatarlarının, Osmanlı Devleti'ne ve onun mirasçısı olan Türkiye Cumhuriyeti'ne iskân süreci 18. yüzyıl özellikle de 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlamaktadır. Buna göre Kırım Tatarlarının iskân tarihlerinin geniş bir sürece yayılması ve her birinin farklı şartlar altında gerçekleşmesinden dolayı Kırım Tatarlarının Türkiye topraklarındaki iskanların düzenli bir dağılımı olmamaktadır.¹⁷ Günümüzde Kırım Tatarlarının coğrafi dağılımları genellikle Osmanlı Devleti dönemindeki iskân uygulamaları neticesinde yerleştikleri bölgelerdir. Bu yüzden de Kırım Tatarlarının iskân politikaları ile yerleştirildikleri yerler birbirinden farklıdır. İskân bölgesi olarak özellikle boş ve geniş araziler seçilerek buralara öncelik verilmektedir. Bu sebeple iskânlar sonucunda, Türkiye'de Eskişehir, Ankara, Konya, Adana gibi iller Kırım Tatar nüfusunun yoğun olduğu iller arasında yer almaktadır.¹⁸

2. ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE BULGULARI

2.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada, Kırım Tatar düğün adetlerinin incelenmesi ve zamanla bu adetlerde yaşanan kültür değişimlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Ankara ve Eskişehir il merkezlerinde yaşayan Kırım Tatarlarının, düğün adetlerinin incelenerek günümüzde artık uygulanmayan/ uygulanamayan kültürel özelliklerin tespit edilerek ortaya çıkarılması çalışmanın diğer amaçları arasında yer almaktadır. Buna göre çalışma bu konuda farklı araştırmalar yapacak kişilere katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

2.2. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Araştırmada, Eskişehir ve Ankara il merkezlerinde yaşayan Kırım Tatarlarının, düğün adetleri ve bu adetlerde gerçekleşen kültür değişimlerinin neler olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu açıdan çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak katılımcıların konuyla ilgili bilgi ve görüşleri ele alınmaktadır. Bu çalışmada derinlemesine görüşme ve katılımlı gözlem tekniklerine başvurularak göç etmiş bir toplumun kültürü ve bu kültürde yaşanan değişimlerin neler olduğu görülmeye çalışılmıştır.

Araştırma 2018 Eylül ve Kasım ayları arasında Eskişehir ve Ankara illerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada amaca yönelik örneklem kullanılarak katılımcılar amaca uygun bir biçimde seçilmiştir. Veri oluşturulurken katılımcıların yaşları 20-65 yaş ve üstü ile sınırlandırılarak on altısı Ankara'da, on altısı Eskişehir'de olmak üzere toplam otuz iki katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılarak ve bunun için bir görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Görüşmelerin öncesinde Ankara ve Eskişehir Kırım Dernek yöneticileri ve bazı dernek üyeleri ile gerek yüz yüze gerekse telefonla görüşülerek çalışma hakkında bilgiler verilmiştir. Katılımcıların her biri ile görüşme öncesi ve görüşme esnasında çalışma hakkında gereken bilgiler verilerek çalışmanın amacı açıklanmıştır. Böylece görüşme öncesinde katılımcıların güvenleri sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşme sırasında bazı katılımcılar sorulan soruları Kırım Tatarca ile cevaplandırmıştır. Bu nedenle, verilerin analizi sırasında araştırmacının kendisi tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Katılımcıların kimliklerinin deşifre olmaması için katılımcıların cinsiyeti, yaşı ve yaşadıkları yer kodlanarak verilmiştir. Görüşme başlamadan hemen önce katılımcıların izinleri alınarak tüm görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmıştır.

¹⁶ Hakan Kırımlı, *Türkiye'deki Kırım Tatar ve Nogay Köy Yerleşimleri*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011), 5-10.

¹⁷ Hakan Kırımlı, *Türkiye'deki Kırım Tatar ve Nogay Köy Yerleşimleri*, 18.

¹⁸ Özcan Gökçebay, "Türkiye'ye Yerleşen Tatarlarda Dini Hayat ve Adetler", (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006). 35-36.

Kırım Tatarlarında Dn Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kltr Deişmeleri

Saha alışmalarının tamamlanmasının ardından araştırma verileri, grşme esnasında alınan ses kayıtları, tutulan notlar ve gzlemler detaylı bir şekilde zmlenerek bir araya getirilmesi salanmıştır. Bir araya getirilen veriler belirli temalar etrafında bilhassa grşmelerden elde edilen bulgular ışıında kategori haline getirilerek yorumlanmıştır.

2.3. ARAşTIRMA BULGULARININ DEERLENDİRİLMESİ

2.3.1. Katılımcıların Demografik Verileri

Araştırmada katılımcıların demografik verileri sosyal, kltrel ve ekonomik zellikler aısından; yaş, medeni durum, evlenme şekli, evlilik yaşı, eitim durumu ve mesleki durumları gibi unsurlara yer verilmiştir.

Tablo 1:Eskişehir İlindeki Katılımcıların Demografik Nitelikleri

Sıra	Cinsiyet -Yaş	Doğum Yeri	Medeni Durumu	Evlenme şekli	Evlilik Yaşı	Eğitim Durumu	Mesleği
1	K,74	Eskişehir/ Kalkan	Dul	Anlaşarak- Tanışarak	18	İlkokul	Ev Hanımı
2	E,66	Eskişehir	Evli	Anlaşarak- Tanışarak	25	Doktora	���retim ��yesi
3	K,68	Eskişehir/ Çifteler	Dul	Anlaşarak- Tanışarak	21	İlkokul	Emekli
4	E,65	Eskişehir	Evli	Görücü Usulü	26	Yüksek Lisans	Kimya Yüksek Müh.
5	K,54	Eskişehir	Evli	Görücü Usulü	18	İlkokul	Emekli Memur
6	E,61	Eskişehir	Evli	Görücü Usulü	20	Lise	Emekli
7	K,52	Eskişehir	Evli	Anlaşarak- Tanışarak	19	Lise	Ev Hanımı
8	E,60	Eskişehir	Evli	Anlaşarak- Tanışarak	21	Ortaokul	Emekli
9	K,46	Eskişehir	Evli	Severek	21	Lise	Esnaf
10	E,46	Eskişehir	Evli	Görücü Usulü	26	İlkokul	��ift��i
11	K,45	Eskişehir	Evli	Görücü Usulü	17	İlkokul	Ev Hanımı
12	E,35	Eskişehir	Bekâr	-	-	Lisans	Polis Memuru
13	K,23	Eskişehir	Bekâr	-	-	Lisans	Bilgisayar Müh.
14	E,30	Eskişehir	Bekâr	-	-	Lisans	Bankacı
15	K,20	Eskişehir	Bekâr	-	-	Lise	���renci
16	E,28	Eskişehir	Bekâr	-	-	Lisans	���retmen

Eskişehir ilinde yaşayan ve bir Kırım derneine ye olan Kırım Tatar gmeni sekiz kadın ve sekiz erkek toplam on altı katılımcı ile yz yze grşmeler gerekleştirilmiştir. Katılımcıların doum yerleri ele alındıında; bir katılımcının Eskişehir'in Kalkan ilesinde, bir katılımcının ifteler ilesinde doduu ve on drt katılımcının ise Eskişehir (merkez) doumlu olduu grlmektedir. Buna gre katılımcıların tamamının Eskişehir doumlu olması yaşanan glerin bizzat tanıı olan katılımcıların olmadıını gstermektedir. Bu yzden katılımcılar glerden sonraki kuşakları temsil etmektedir. Katılımcıların medeni durumları deerlendirildiinde; dokuz katılımcının evli, beş katılımcının bekr, iki katılımcının ise dul olduu grlmektedir. Evlenme şekilleri ise; beş katılımcı grc usul, beş katılımcı tanışarak/ anlaşarak, bir katılımcı ise severek evlenmiştir. Katılımcılar arasında kaarak/

Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

kaçırılarak evlenmiş kimse bulunmamaktadır. Katılımcıların evlenme yaşları değerlendirildiğinde kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha erken evlilik yaptıkları görülmektedir. Evlilik yaşının eğitim durumu ile ilişkisi ele alındığında ise, katılımcıların eğitim durumunun yükselmesiyle birlikte evlilik yaşında da farklılaşmalar görülmektedir.

Katılımcıların eğitim durumları ele alındığında; beş katılımcı ilkökul, bir katılımcı ortaokul, dört katılımcı lise, altı katılımcı ise üniversite mezunudur. Katılımcılar arasında okuryazar olmayan kimse bulunmamaktadır. Eğitim düzeyleri meslek durumunu ve çeşitliliğini etkileyen bir faktördür. Buna göre katılımcıların meslekleri arasında öğrenci, öğretmen üyesi, kimya yüksek mühendisi, polis memuru, bilgisayar mühendisi, bankacı, öğretmen, ev hanımı, çiftçi, emekli ve esnaf gibi farklı meslek grupları yer almaktadır.

Tablo 1: Ankara İlindeki Katılımcıların Demografik Nitelikleri

Sıra	Cinsiyet -Yaş	Doğum Yeri	Medeni Durum u	Evlenme Şekli	Evlilik Yaşı	Eğitim Durumu	Mesleği
1	K,88	Romanya	Dul	Görücü Usulü	18	İlkokul	Örgütü/Emekli
2	E,70	Ankara	Evli	Anlaşarak-Tanışarak	26	Lisans	Esnaf
3	K,82	Ahmatlar-Romanya	Dul	Anlaşarak-Tanışarak	17	İlkokul	Yorgancı/Emekli
4	E,70	Ankara	Evli	Görücü Usulü	18	İlkokul	Çiftçi
5	K,61	Ankara	Dul	Anlaşarak-Tanışarak	24	Lisans	PDR/Emekli
6	E,50	Ankara	Evli	Severek	21	Lise	Esnaf
7	K,54	Polatlı	Evli	Görücü Usulü	19	Lise	Ev Hanımı
8	E,30	Ankara	Evli	Severek	29	Lise	Elektrik Elektronik Müh.
9	K,39	Ankara	Bekâr	-	-	Önlisans	El İşi Öğretmeni
10	E,29	Polatlı	Bekâr	-	-	Yüksek Lisans	Öğrenci
11	K,31	Ankara	Evli	Severek	29	Lisans	Elektrik Elektronik Müh.
12	E,27	Ankara	Bekâr	-	-	Lisans	Bilgisayar Öğretmeni
13	K,27	Ankara	Bekâr	-	-	Lisans	Öğretmen
14	K,25	Ankara	Bekâr	-	-	Önlisans	Tekniker
15	K,20	Ankara	Bekâr	-	-	Lise	Öğrenci
16	K,20	Ankara	Bekâr	-	-	Lise	Öğrenci

Ankara ilinde yaşayan Kırım Tatar göçmenlerinin demografik özellikleri ele alındığında ise burada da Eskişehir ilindeki gibi bir Kırım derneğine üye olan Kırım Tatar göçmeni sekiz kadın ve sekiz erkek toplam on altı katılımcı ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Doğum yerleri bakımından katılımcıların ikisi Romanya doğumlu olup çocuk yaşta Türkiye'ye gelerek göç sürecini bizzat yaşamışlardır. İki katılımcının Ankara'nın Polatlı ilçesinde doğduğu, katılımcıların on ikisinin ise Ankara (merkez) doğumlu olduğu görülmektedir. Bizzat göç sürecini yaşamamış katılımcıların anne-babaları ya da dedeleri göç sürecini yaşayarak Türkiye'ye farklı zaman dilimlerinde göç etmiştir.

Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

Katılımcıların medeni durumları değerlendirildiğinde; altı katılımcının evli, yedi katılımcının bekâr, üç katılımcının ise dul olduğu görülmektedir. Evlenme şekilleri ise; üç katılımcı görücü usulü, üç katılımcı tanışarak/ anlaşılarak, üç katılımcı ise severek evlenmiştir. Katılımcılar arasında kaçarak/ kaçırılarak evlenmiş kimse bulunmamaktadır. Katılımcıların eğitim durumunun, evlenme yaşını etkilediği ifade edilebilir. Eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte katılımcıların evlenme yaşında farklılaşmalar olmaktadır. Katılımcıların eğitim durumları ele alındığında; üç katılımcının ilkökul, beş katılımcının lise, sekiz katılımcının ise üniversite mezunu olduğu ve katılımcılar arasında okuryazar olmayan kimsenin bulunmadığı görülmektedir. Eğitim düzeyleri meslek durumunu ve çeşitliliğini etkileyen bir faktördür. Katılımcıların meslek durumları değerlendirildiğinde; üç katılımcı öğretmen, iki katılımcı mühendis, bir katılımcı tekniker, üç katılımcı emekli, iki katılımcı esnaf, bir katılımcı ev hanımı, üç katılımcı öğrenci ve bir katılımcı ise çiftçidir. Kırım Tatarlarının tarım ve hayvancılık konusundaki bilgi ve tecrübeleri onların hem iskân yerlerini belirlemelerinde hem de geçim kaynağı olarak hayatlarını sürdürmelerine olanak sağladığı göz önünde bulundurulursa, köyden kente göçle birlikte kentleşmeye bağlı olarak eğitim ve iş olanaklarının artması farklı iş kollarında çalışan kişi sayısını arttırmıştır. Tüm bunlar günümüzde çiftçilik mesleğiyle uğraşan kişi sayısını azaltmıştır. Eskişehir ve Ankara illerinde de çiftçilikle uğraşan katılımcı sayısı oldukça azdır. Bunun nedenleri arasında göç, kentleşme, kadının çalışma hayatına katılması, eğitim ve iş faktörleri olarak görülmektedir.

Tablo 1 ve Tablo 2’ de görüldüğü üzere katılımcıların cinsiyet ve yaş dağılımları eşit olarak verilmiştir. Buradaki amaç belli bir cinsiyete ya da yaş grubuna dağılım olmadan eşit bir şekilde göçmenlerin kuşaklar arasındaki Kırım Tatarlarının sosyal ve kültürel özelliklerindeki değişimleri tespit edebilmektir. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında okuryazar olmayan kimse bulunmamaktadır. En az ilkökul mezunu olmak üzere katılımcıların okuma yazma oranının yüksek olduğu görülmektedir. Katılımcıların hepsi Kırım Tatarı göçmenidir. Ancak katılımcıların sadece ikisi bizzat göçü yaşamıştır. Bu katılımcılar, Romanya üzerinden Türkiye’ye göç eden Kırım Tatar göçmenleri arasında yer almaktadır. Buna karşılık diğer katılımcılar bizzat göç olayını yaşamayan, Türkiye’de doğup büyüyen Kırım Tatarları nesli içinde yer aldığı görülmektedir.

2.3.2. Kırım Tatarlarında Gelenek ve Görenekler

2.3.2.1. Eş Seçimi

Hemen hemen her kültürde evliliğin sağlıklı ve sürekli olması için eş seçimi oldukça önemlidir. Tarihsel ve toplumsal bir ilişki biçimi olan evlilik, soyun devamının sağlanmasında etkili bir kurumdur. Ancak evliliğin gerçekleşme biçimi, eş seçimi, toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık göstermektedir.¹⁹

Her toplumda olduğu gibi Kırım Tatarlarının, toplumsal ve kültürel yapısının temeli de aile bağları ile sağlanmaktadır. Aile birliğinin sağlıklı olması için eş seçimi hemen her toplum yapısında son derece önemlidir. Burada evlenecek kişilerden kendi kültürüne ve değer yargılarına yakın olan biri ile evlilik yapması toplumlar tarafından beklenen bir husustur. Bu yüzden, Kırım Tatarları eş adayının belirlenmesi hususunda bazı noktalara ayrıca dikkat etmektedir. Buna göre Kırım Tatarı kökenli bir kişi başka bir Kırım Tatarı kimse ile evlenmeyi tercih ederken kesinlikle akraba olmamasına dikkat etmektedir. Bu konuda oldukça titiz davranılmaktadır. Evlilik türü, görücü usulü bile olsa ilk bakılan husus ailenin akraba olup olmadığıdır. Akraba ya da kardeş çocuklarının evlenmesi ancak aradan yedi kuşağın geçmesine bağlıdır. Aksi durumun söz konusu olması aileler için büyük bir ayıp ve utanç

¹⁹ Fatime Güneş, *Aile, Evlilik, Akrabalık ve Hane “Aile Sosyolojisi”*, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2018), 30.

Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

kaynağı olmaktadır.²⁰ Bu araştırmada katılımcılar, eşlerini seçerken bu konuya önem verdiklerini ifade etmiştir. Bununla birlikte evlenecek kişinin tercihlerine bağlı kalınarak kadın ya da erkek olsa da rızaları alınmaktadır.

Günümüzde kendi öz halkından olmayan kişilerle yapılan evliliklerin artması ile birlikte kültürlerinin devamı konusunda endişeli olan katılımcılar, çocuklarının kendi öz halkından kişilerle evlilik yapmalarını istemektedir. Ancak eş seçimi konusunda kararı yine gençlere bırakan katılımcılar, karışık evliliklere karşı olmadıklarını belirtmektedir. Nitekim tüm katılımcılar ailelerinde Kırım Tatarı kökenli olmayanlarla evlilik ilişkilerinin olduğunu ve bu tür evliliklere olumlu baktıklarını ifade etmiştir. Ayrıca katılımcılar karışık evliliklerin artmasının eğitim seviyesinin yükselmesiyle doğrudan bir ilişki olduğunu düşünmektedir. Özellikle son kuşağı temsil eden neslin, bu tür evlilikleri gerçekleştirdiği ifade edilir.

Eş seçiminde adayın Kırım Tatar kökenli olmasının artık önemli olmadığını belirten bekâr katılımcılar bulunmaktadır:

“Hem benim için hem ailem için cevap aynıdır. Eşimin Kırım Tatarı olması beni ayrıca mutlu eder, kültürümüz devam etmiş olur, ancak olmazsa olmaz değildir.” (E, 30, ESK)

“15- 20 yıl önce kesinlikle Tatar olmalı diye düşünürdüm, bu ailem içinde böyleydi. Şu an kuzenlerimin evliliklerini görünce fikrim değişti. Bizim nesil’e kadar hatta bizde dâhiliz buna safkan Tatar’dı, evlilikler ama şimdi benden küçük yeğenlerimde evlilikler karıştı ve ben karışık evliliklere gayet olumlu bakmaya başladım.” (K, 39, ANK)

Eskişehir ilinde bekâr katılımcıların ikisi eş adayının Kırım Tatarı kökenli olmasını, ikisi ise kültürün devamlılığı açısından eş adayının Kırım Tatarı olmasının önemli olduğunu ancak bunun olmazsa olmaz bir özellik taşımadığını ifade etmektedir. Ankara ilindeki bekâr katılımcıların altısı, eş adayının Kırım Tatarı kökenli olmasının önemli olmadığını; karışık evliliklerin olumlu karşılandığı ancak katılımcılardan birinin eş adayının, kendi halkından biri olmasını tercih ettiğini belirtmektedir. Buna göre her iki ildeki katılımcıların tümünün eş seçimi konusundaki düşünceleri karşılaştırıldığında, Eskişehir ilindeki katılımcılar çoğunlukla Ankara ilindeki katılımcılara göre eş seçiminde Kırım Tatar kökenli bir aday istemektedir. Bu şekilde ailelerin daha uyumlu olacağı, kültürün devam edeceği ve milli kimliğin korunacağı düşünülmektedir.

2.3.2.2. Akraba Evliliği Durumu

Kırım Tatarlarının, toplumsal ve kültürel yapısının bir temeli de aile bağları ile sağlanmaktadır. Bu yüzden, Kırım Tatarları eş adayının belirlenmesi hususunda bazı noktalara dikkat etmektedir. Örneğin Kırım Tatarı bir kişi kendi öz halkından biri ile evlenmeyi tercih ederken soy araştırması yapmakta ve akraba olmamasına dikkat etmektedir. Bu konuda oldukça titiz davranılarak, evlilik türü, görücü usulü bile olsa ailenin akraba olup olmadığı önem taşımaktadır. Akraba ya da kardeş çocuklarının evlenmesi ancak aradan yedi kuşağın geçmesine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Aksi halde bu durum aileler için büyük bir ayıp ve utanç kaynağı olmaktadır.²¹

Akraba evliliği konusunu katılımcıların tümü benzer şekilde değerlendirmektedir:

“Akraba evliliğine kesinlikle karşıyım. Bugünde zaten bilimsel olarak da kanıtlanmış bir sürü sakıncası var. Kendi içimizde kesinlikle evlilik olmaz. Zaten yedi göbek şartı aranır. Onlar bizim için abla-kardeştir, abi-kardeştir.” (E, 66, ESK)

²⁰ Ayşe Aktaş, “Kırım Türklerinde Akraba Evliliği”, *Kırım Üç Aylık Fikir ve Kültür Dergisi*, 3/10 (1995), 20.

²¹ Ayşe Aktaş, “Kırım Türklerinde Akraba Evliliği”, 20.

Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

“Akraba evliliğine sıcak bakmam zaten bizim kültürümüzde akraba evliliği olmaz. Eskiden Kırım Tatarları, kızını verirken eğer damatta Tatarsa yedi göbeğine kadar bakarlardı, yedi göbek şartı aranırdı. Eğer yedi göbek akraba çıkmazsa evlenebilirlerdi. Bunu da gelecek neslin sağlıklı olması için yaparlardı. Dışarıya da kız veriyoruz, dışarıdan da kız aldık, alıyoruz.” (K, 82, ANK)

Kırım Tatarları arasında akraba evliliği hoş karşılanmamakta, evlenecek çiftler arasında soy araştırması yapılarak evlilikler onaylanmaktadır. Bu soy araştırması içerisinde hem kuzenler hem de birbirine komşu olan gençler kardeş sayılmaktadır. Özellikle genç erkeklere, komşu olan genç kızlara yakınlık duymanın ayıp olduğu da öğretilmektedir. Bu nedenle evlilikler yakın köylerde ve şehirlerdeki Kırım Tatarları ile yapılmaktadır.²²

Bu çalışmada da katılımcıların tamamı akraba evliliğine karşı olduklarını ifade etmektedir. Kırım Tatarları arasında akraba evliliği ayıp karşılanarak bu evliliklere izin verilmemektedir. Yapılan evliliklerde de soy araştırması yapılmaktadır.

2.3.2.3. Kız İsteme- Söz- Nişan

Eskiden Kırım Tatarlarında -özellikle görücü usulü evliliklerde-kız istemeye gitmeden önce kuda/cavşu geleneğinden söz edilmektedir. Bu gelenekte, erkek tarafı beğendiği kızın evine kuda (dünür) göndermektedir. Kuda, genellikle her iki tarafı da iyi bilen, ikna kabiliyeti kuvvetli olan kimselerden seçilmektedir. Bu süreçte kuda, kız tarafını evlilik olayına ikna ederse, söz kesilmiş olmakta, bundan sonraki adım da ise nişan töreni yapılmaktadır (Kırımlı, 2011: 159). Nişan töreninde her iki taraf da anne-babalara, kardeş ve akrabalara hediyeler vermektedir. Hediye olarak elbiselik kumaş, ayakkabı, terlik, çorap, çamaşır vs. bulunan tüm ev halkı için bohça hazırlanmaktadır. Nişan erkek tarafının hazırladığı eşyaları bir sandıkla kızın evine getirmesiyle başlamaktadır.²³

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların ifadelerine göre, kız isteme, söz, nişan adetleri Türkiye’ye göç ettikten sonra yaşatılmaya çalışılmış ancak günümüzde bu adetlerden bazılarının ya değiştiği ya da artık uygulanmadığı ifade edilmiştir:

“Kız istemede genelde aile büyükleri, dedeler, babalar onlar gider. Kızı ister veyahut grup halinde giderek kız istenir. Kız isteme ve nişan aşağı yukarı aynı. Kudalar dediğimiz grup kadın veya erkek otururlar, anlaşılır karşılıklı hediyeler gider; kumaşlar, havlular falan günümüzde de çok farklı değil.” (E, 68, ESK)

“Kız istemede değişen bir şey yok önceden de oğlan taraf, kız tarafına gelir; Allah’ın emri Peygamber’in kavliyle isterdi. Arkasından söz kesilir. Ondan bir süre sonra nişan olurdu. Bu süreçte aileler birbirleriyle hediyeleşirlerdi. Kız istemeden, düğüne kadar her evrede sofralar kurulur, yemekler yapılırdı. Nişanda her gelene bir havlu ve bir çember mutlaka verilirdi.” (K, 82, ANK)

“Tatarlarda eskiden çok fazla çiçek, çikolata yoktu aslında genelde bohça hazırlanırdı. Bohçalarda iki aile anlaşmışsa hazırlanırdı. Lokum bisküvi getirirlerdi, eğer kız o lokum bisküviyi çayın yanında verirse düşünüyorum, olabilir mesajı veriyormuş eğer tutmazsa olmazmış erkek tarafı her şeyi alır gidermiş. Kız isteme adetleri değişince şimdi çiçek, çikolataya döndü.” (K, 39, ANK)

²² Sedat Hutoğlu, “Kırım Türklerinin Düğün Gelenekleri”, (Erişim Tarihi: 10.06.2012).

²³ Yaşar Kalafat - Betül Güngör, *Türk-Tatar Halk İnançları*, (Ankara: Berikan Yayınevi, 2011), 60-61.

Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere Kırım Tatarlarında eskiden görücü usulü evliliklerde kuda geleneğinden söz edilmektedir. Ancak kuda geleneğini bilen katılımcılar artık bu geleneğin olmadığını ifade etmektedir. Günümüzde görücü usulü evliliklerin azalmasıyla birlikte kuda geleneğine ihtiyaç kalmadığı dile getirilmektedir.

“Bir kere görücü usulü artık kalktı. Genelde gençler birbirini tanıyorlar, anlaşıyorlar geliyorlar ebeveynlere söylüyorlar. Onlarda uygun görürlerse isteme, nişan törenleri o şekilde usule uygun bir şekilde yapılıyor. Eskiden görücü usulü oluyormuş ama neredeyse 50 yıldır bu Tatarlar da çok az ya da yok... Nişan törenleri de karşılıklı ailelerin anlaşmasına bağlı, bir kere bizde başlık parası, evlilik bedeli gibi bir şeyler yok. Biz o problemleri çok eskiden halletmişiz ben Tatarlar da kız çocuğunu verip de karşılığında bir bedel talep edildiğini hiç görmedim, duymadım...” (E, 70, ANK)

Ankara ilinde yaşayan bir katılımcının (E, 70, ANK) belirttiği üzere Kırım Tatar göçmenleri arasında kız isteme olayı anne- babaların tercihinden çıkarak evlenecek kişi, eş adayını kendi belirlemektedir. Bu yüzden, kuda geleneğine ihtiyaç kalmamaktadır. Söz ve nişan törenlerinde geçmişte olduğu gibi bugünde her iki tarafta, birbirlerine çeşitli hediyeler hazırlamaktadır. Nişan törenleri, günümüzde de kız tarafında yapılmakta ve masrafları kızın ailesi tarafından, karşılanmaktadır. Evlilik ritüelinin gerçekleşmesi için kız tarafı, erkek tarafından herhangi bir başlık parası gibi evlilik bedeli istememektedir. Evlilik ritüeli evlenecek çiftlerin kararına bağlı olarak gerçekleşmektedir.

Eskişehir ve Ankara illerinde ‘20-34’ yaş arasındaki katılımcıların kız isteme- söz-nişan adetleri ile ilgili değerlendirmeleri ele alındığında; *“Bu konuda çok az bilgiye sahibim. Ben hiç Kırım Tatar geleneklerine uygun bir düğüne katılmadım. Dolayısıyla düğün öncesinde gerçekleştirilen aşamaları da bilmiyorum.”* (K,20, ANK) ile *“Kırım Tatar geleneklerinden hiçbirini bilmiyorum. Ben sadece Türk adetleri olarak neler yapıldığını biliyorum, çünkü sadece onları gördüm.”* (K, 20, ESK) ifadelerinde de belirtildiği üzere katılımcıların Kırım Tatar kültürünün bir parçasını oluşturan; kız isteme, söz ve nişan adetlerine vakıf olmadıkları görülmektedir. Bunun çeşitli sebepleri olmakla birlikte, kırdan kente göç eden Kırım Tatar kültürünün birçoğunun şehir hayatına uygun olmaması düşünülmektedir. Bununla birlikte günümüzde Kırım Tatarlarının kendi öz halkı dışından kişilerle evlenmesi de Kırım Tatar adetlerinin gerçekleşmesini engellemektedir. Geçmişe göre günümüzdeki kız isteme, söz ve nişan törenlerinin daha çok Türk adet, gelenek ve göreneklerine uygun bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir.

2.3.3. Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri

Kırım Tatarları tarafından ‘toy’ olarak ifade edilen düğün merasimi, hazırlık aşamasından düğünün son aşamasına kadar ayrı bir önem taşımaktadır. Bu yüzden, Kırım Tatarlarının Türkiye’ye göç ettikten sonra yaşatmaya çalıştıkları adetlerin başında; kız isteme, söz, nişan ve düğün adetleri gelmektedir.

Kırım Tatar düğünleri eskiden Perşembe gününden başlamak suretiyle üç gün sürmektedir.²⁴ Perşembe günü ayrıca asıl düğün hazırlıklarının başladığı gün olarak da görülmektedir. Bugün de un eleme, ekmek pişirme, kahve dövme, pirinç- fasulye temizleme gibi işler yapılmaktadır. En az bir büyükbaş hayvan kesilmektedir. Kırım Tatarlarında yemek oldukça önemli görülmekte, bu yüzden düğünlerde de her güne farklı yemekler pişirilmektedir. Tüm bu hazırlıklar herkes tarafından paylaşılmakta, böylece yardımlaşarak düğün süreci gerçekleştirilmektedir. Cuma günü ise esas düğünün başladığı gün olarak görülmekte, özellikle düğünün ilk gününün Cuma gününe denk gelmesine büyük özen gösterilmektedir.

²⁴ İmren Erten, “60 Yıl Öncesinin Kırım Tatar Düğünleri”, *Eskişehir Kırım Postası Dergisi*, 8/23 (2005), 22.

Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

Buna göre Eskişehir ve Ankara illerindeki katılımcılar tarafından eski Kırım Tatar düğün adet ve gelenekleri şu şekilde ifade edilmektedir.

“Eskiden 3 gün düğün olurdu. Perşembeden başlardı. Şimdi o düğünler olmaz. Eskiden düğüne gelen misafirleri bile karşılamak ayrı bir merasimdi. Esas düğün Cuma, Cumartesi olurdu. Perşembe daha çok hazırlıklarla geçirdi.” (E, 61, ESK)

“Düğünlerimiz üç gün sürerdi. Eskiden kahve dövmeye çağırıyorlardı. Demir şeylerde kahve döverdik. İkinci günü; mantı yapılıyordu, biz ona tabak börek diyoruz. Sonra yine misafirlere sofralar kurar onları doyururduk.” (K, 82, ANK)

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere Kırım Tatar düğünleri hazırlıkları Perşembe gününden başlayarak üç gün sürmekte ve düğün gününün Cuma günü yapılmasına önem verilmektedir. Bir katılımcının (K, 82, ANK) da belirttiği üzere hazırlıklar şu şekilde devam etmektedir: *“İlk olarak ortası oyuk bir taş ve demir çubuklarla kahve dövülmekte, her güne ayrı yemekler pişirilmeye çalışılmakta ve yardıma gelen misafirlere ikram edilmektedir.”*

Üç gün üç gece süren Kırım Tatar düğününde genellikle hem gelin (kelin) hem de damat (kiyev) tarafı ayrı düğün (toy) yapmaktadır. Katılımcıların da ifadelerinde yer aldığı üzere gelin tarafında kına gecesi düzenlenmekte ve bu tören evlenecek kadının ailesi tarafından yapılmaktadır. Bu tören bir nevi evlenecek kadının bugünlerdeki karşılığı olan ‘bekârlığa veda’ gibi bir anlamı kapsamaktadır. Ancak aşağıda da belirtildiği üzere eski Kırım Tatar düğünlerinde uygulanan adetlerin artık uygulanmadığı ifade edilmektedir.

“Kına gecesini genelde kız tarafı yapar. Kına gecesi kız tarafında bir nevi daha doğrusu gelin hanımın bekârlığa vedası gibi bir şey olur. Kendi arkadaşlarıyla eğlenir, kına yakılır. Bu adettir. Kına gecesini geçmişten günümüze herkes yapar ancak herkes kendi bütçesine göre yapar bu eğlenceleri. Erkekler de kendi aralarında bir bekârlığa veda partisi verirler. Kına Gecesi’nde o adetlerimiz çok eski ama şimdi onlar artık uygulanmıyor. Eski adetlerimiz daha güzeldi mesela erkekler bir yerde toplanırlar, kızlar bir yerde toplanırlar. Erkekler kendi aralarında oyunlar oynarlar birbirlerine cezalar verirler, karşılığında ödülleri alırlardı.” (E, 66, ESK)

“Kına gecelerinde eskiden yaz aylarına denk geldiği zaman bahçelerde toplanırdı kızlar ya da konaklarda, kına yakarlardı. Maniler söylerlerdi, şınlaşırlardı. Erkekler belli bir süre sonra gelirler, kızlarla karşılıklı şınlaşmaları olurdu. Bekâr erkek ve kızlar da bu gecelerde tanışır, anlaşılırlarsa onlarda evlilik sürecine girerlerdi. Böyle özel günlerde katlama yapardık. Şekerli yanına fıstık, fındık koyarlardı onu kız tarafına getiriyorlardı.” (K, 82, ANK)

Kırım Tatarlarında gelinin kına gecesi gibi damadın da erkekler arasında eğlencesi olmaktadır. Bu gecenin adı “Kiyev Gecesi” olarak adlandırılır. Bu eğlence damadın bekâr olarak geçirdiği son gecedir.²⁵

“Gelini almaya gitmeden önce damat bir damat tıraşı olur. Bahçede ortaya damadı oturturlar. Berber gelir, tıraşını yapar. Tıraş olurken etrafta davul, zurna çalar. Bir ara müzik bi kesilir, damadın arkadaşlarından biri para verirse devam eder. Bir başkası itiraz eder o da para verir yine başlar dura kalka o şekilde bir kaç saat damat tıraşı oluyor.” (E, 68, ESK)

Erkeklerin eğlenmek amacıyla toplandığı geceyi “Kart Ağası” adı verilen kişi idare etmektedir. Bu kişi düğünün yapıldığı yerin bekâr genç erkekleri arasından seçilen aynı zamanda otoriteyi elinde bulunduran kişidir. Bunu bir katılımcı *“Erkeklerin toplandığı gece*

²⁵ Ünver Sel, “Kiyev (Damat) Konuşması- Konuşma Gecesi”, *Eskişehir Kırım Postası Dergisi*, 4/12 (2004), 8-9.

Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

içlerinden birisi kart ağası, biri sağ beyi, diğeri sol beyi olurdu., kart ağası dediğimiz o oymağın başı, o tophuluğun başı sağında, solunda yardımcı beyleri olur....” (E, 70, ANK) şeklinde ifade ederek örneklendirmiştir.

Kiyev gecesinde, masalara yemekleri servis etmekle görevlendirilmiş kişiler de bulunmaktadır. Bu hizmeti yerine getiren görevli kişilere ‘konakbay’ denilmektedir.

“Konakbay, gelen misafirlerle ilgilenir, hatta cebinden para harcamak ve damadı temsil eden bir kişi gibi içki servisinden, yemek servisinden gelen misafirleri karşılamaktan sorumludur. Konakbay, misafir çağırırdı bir de çünkü eskiden davetiye yoktu. Tek tek evlere gidilip duyuru yapılır. O duyuru yapanlarda aynı kişilerdir. Düğünü baştan sonra organize eden yöneten kişilerdir. -Günümüzdeki organizasyon şirketi gibi- Bunlar karşılık beklemeden yapılır. Düğün yapılacaksa o köyde herkesin katkısının olduğu bir düğün olur.” (K, 61, ANK)

Bu eğlence gecesinde sofralarda özel pişirilmiş ve tellenip süslenmiş “Koraz (Horoz) Telleme” bulunmaktadır. Horoz telleme, erkek tarafındaki kadınlar tarafından horozun içinin şeker, fıstık gibi kuru yemişlerle doldurulup el işi kağıtlarıyla süslenildikten sonra erkek eğlencesine katılan kişilere yemek olarak sunulmaktadır.²⁶

Kiyev (damat) eğlencesi ve horoz telleme ile ilgili katılımcılardan birinin değerlendirmesi şu şekildedir:

“Günümüzde yapan çok az kişi var zaten o da sembolik horoz oluyor. Eskiden haşlanıyordu. Etrafı daha süslü oluyordu, kuruyemişlerle pilavlar falan. O kalktı şimdi meze olarak. Eskiden daha yaygındı. Erkekler salonda güzel oturak hali düzenlenirdi. Oturak âlemi derken sadece erkeklerin oturup içtiği sohbet muhabbet ettiği oynadığı kart ağası sağ veya sol bey diye devam eden bir düzeyde eğlenceli oluyordu erkeklerin. Onlar falan nadir de olsa yapılıyor. Ama bitti gibi bir şey. Ama bundan 20 sene önce oluyordu. Şimdileri gittikçe azaldı. Ve bitmekte.” (K, 54, ANK)

Katılımcının da belirttiği üzere eskiden düğünlerde yapılan horoz telleme bugün genellikle yapılmamakta ya da çok az sayıda kişi tarafından bu adet yerine getirilmektedir. Buna göre Kırım Tatar düğün adetlerinde büyük bir değişimin yaşandığı ve eski gelenek, görenek ve adetlerin günümüzde uygulanmadığı ifade edilmektedir.

Buna karşılık Kırım Tatarlarının düğün törenlerinde “Horoz Telleme”nin yanı sıra “Tokuz”da yapılmaktadır. Düğünün sona ermesiyle erkek evine gelin geldikten sonra güreş ve at yarışları yapılmakta, bu yarışları kazanan kişiye koyun ve koç gibi bir ödül ve “tokuz” adı verilen dikdörtgen beze tutturulmuş içinde dokuz parça çorap, çamaşır, havlu bulunan çeşitli hediyeler verilmektedir.²⁷(Yavuz, 2017: 178). Katılımcıların da ifadelerinde yer aldığı üzere; *“Tokuz, dokuz parça eşyadan olur. Eğer tokuz olmazsa arabayı çevirirler o gelini göndermezlerdi. Tokuz aslında çeyiz mantığında.” (K, 68, ESK); “Tokuz bekâr delikanlıları oynatmak için, düğünü neşelendirmek için bir ödül konurdu, yani tokuz bu ödül için kullanılırdı. Tokuz üzerine mendiller konurdu, el işi yapımı havlu konurdu, bir miktar para konurdu. Tokuz aslırdı, en güzel oynayan delikanlıya verilirdi. O da sırtına bağlar, onunla bir daha oynardı.” (E, 65, ESK); “Tokuz, oynayan gençlere pelerin gibi bir şey bağlanır. O pelerin cepleri vardır. Oynayan gençlerin ceplerine herkes bir bahşış verir, bir şey koyarlar. Düğünde de damadın arkadaşları bu görevi üstlenir onlara takılır. Tokuz takılır.” (K61, ANK)* Buna göre tokuz, dokuz parça eşyadan oluşan, içinde atlet, çorap, havlu gibi eşyaların bulunduğu hediyeliklerdir. Tokuz, Kırım Tatarları arasında çeşitli törenlerde de hediye olarak verilmektedir.

²⁶ Yaşar Kalafat - Betül Güngör, *Türk-Tatar Halk İnançları*, 72-73.

²⁷ Şahinde Yavuz, “Kırım Tatar Diasporasında Melezleşen Diasporik Kimlik: Eskişehir Kırım Tatar Örneği”, *Karadeniz Araştırmaları*, 53 (Bahar 2017), 178.

Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

Katılımcılar günümüzde Kırım Tatar düğün adetlerinin değişmesinin nedenlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Düğünler eskiye göre çok farklı örneğin; düğün salonları yoktu, bahçelerde yapılıyordu, genelde yazın harman sonrasında yapılırdı. Çünkü para gelir, düğün harcamaları için bizim burada da köylerimizde kısa süre öncesine kadar harmandan sonra olurdu. Şehir hayatında eski Tatar adetlerini gerçekleştirmek mümkün değil.” (E, 68, ESK)

“Düğün demek köyde ya da kasabada herkesin dâhil olduğu, çok özel ve önem verilen bir etkinlikti. Düğünler en az 3 gün sürerdi. Her gün bir şey vardı. Herkes katılırdı. Sadece düğün evine yüklenilmezdi. Herkesin emeği vardı, baştan sona ancak günümüzde böyle düğünler mümkün değil. Üç gün olan düğünler bir kere üç saate sığdırılıyor. Yemekler dahi salonlar da oluyor. Düğün evine bile sadece yakın akrabaları gidiyor. Yani baştan itibaren Tatar düğünlerinin yapısı bozuldu. Ben çok uzun zamandır Tatar adetlerinin tamamının yaşatıldığı bir düğüne katılmadım, duymadım da. Günümüz şehir yaşamında bu mümkün görünmüyor.” (K, 61, ANK)

Kırım Tatar düğünleri, günümüzde önemli bir kültür değişmesi yaşamıştır. Düğün adet ve geleneklerinde yaşanan değişimin en büyük nedeni olarak şehir hayatı görülmüştür. Kırım Tatar adetlerinin daha çok köy hayatına uygun olması; köyden şehre göçün ardından, şehir hayatında kurulmaya başlanan düzen bu adetlerin yaşatılmasını zorlaştırmıştır. En azından düğün adetlerinin, günümüzde gerçekleştirilmiyor oluşu, bunun en büyük göstergesidir.

Eskişehir ve Ankara illerindeki ‘20-34’ yaş grubu arasındaki katılımcılar Kırım Tatar düğünleri ile ilgili şu ifadelerle yer vermektedir:

“Kırım Tatar geleneklerine uygun bir düğün görmedim ben o yüzden eskiden olan adetleri de bilmiyorum. Günümüzde salonlarda yapılıyor. Ben sadece o düğünleri biliyorum.” (K, 20, ESK)

“Herhangi bir Kırım Tatar gelenekleriyle olmuş bir düğüne katılmadım. O yüzden bu konuda bir fikrim yok açıkçası.” (E,25, ANK)

“Eski düğünlerden farklı şu an ki düğünlerde çok fazla değişiklikler var. Küçükken katılmışım, hatırlıyorum ancak uzun zamandır katılmadım. Tabi bu durumda evliliklerin karışması da etkilidir. Eskiden çok daha şaşalı düğünler yapılmış. Bizden önceki kuşakta bunun azaldığını gördük. Benim akranlarım kendi düğünlerinde bunları tekrar yerine getirmeye çalışıyor. Örneğin; horoz telleme, kopuz, kaytarma, işlemeli oyalar bağlama. Ama eski adetleri yaşatmaya yetmeyeceği ortada.” (E, 30, ESK)

“Bu konuda çok az bilgiye sahibim. Ben hiç Kırım Tatar geleneklerine uygun bir düğüne katılmadım. Dolayısıyla düğün öncesinde gerçekleştirilen aşamaları da bilmiyorum. Kırım Tatar düğünlerine katıldım ama hepsi salonda günümüz düğünleri nasıl oluyorsa o şekilde oluyor. Kırım Tatar düğünlerinde, silah atılmaz diğer düğünlerden farklılık olarak bunu söyleyebilirim.” (K,20, ANK)

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere hem Eskişehir ilinde hem de Ankara ilinde yaşayan katılımcılar, daha önce eski Kırım Tatar adetlerinin olduğu bir düğüne katılmadıklarını, katılan katılımcının ise çocukken katılmış olduğunu dile getirmektedir. Katılımcılar tarafından bazı Kırım Tatar düğün adetlerinin kaybolduğu, bazılarının kaybolmaya yüz tuttuğu, bazılarının ise zamanın koşullarına göre değiştiği ve dönüştüğü ifade edilmektedir. Buna göre genç neslin Kırım Tatar düğün, adet ve geleneklerine hâkim olmamaları gelecek kuşaklara, Kırım Tatar düğün geleneklerinin aktarımını da zorlaştıracığı görülmektedir.

Düğünler genel olarak; gelenekleri yaşatmak, onları canlı tutmak, nereden geldiğini hatırlamak ve genç kuşaklara aktarmak amacıyla yapılan törenlerdir. Türkiye’ye ilk göç eden

Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

Kırım Tatarları, gelenek, görenek ve adetlerini yaşatabilmelerine karşılık bu durum diğer kuşakları için geçerli olmamaktadır.²⁸ Bunun somut örneklerini Eskişehir ve Ankara illerindeki katılımcıların yaş grupları dağılımları incelendiğinde görülmektedir. Genç kuşak olarak tanımladığımız ‘20- 34’ yaş arası katılımcılar Kırım Tatar düğün ritüellerine hâkim olmamakla birlikte bazı katılımcılar Kırım Tatar düğünlerine daha önce hiç katılmadıklarını ifade etmektedir. Kırım Tatar toplumunda düğün öncesi, düğün ve düğün sonrası süreçleri ele alındığında, adetlerin pek çoğunun unutulduğu ve artık yapılmadığı görülmektedir.

SONUÇ

Tarih boyunca jeopolitik ve stratejik bir öneme sahip Kırım’dan çeşitli sebeplerle Osmanlı Devleti’ne dolaylı olarak da Anadolu’ya ilk göç hareketleri gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti’ne, Kırım üzerinden yapılan göçlerin farklı zamanlarda yapılması Kırım Tatarlarının Osmanlı ve Türkiye topraklarında ilk yerleştirdikleri bölgelerin de farklı olmasına neden olmuştur.²⁹ Bu göç süreciyle Kırım Tatarları, hem mekânsal hem de toplumsal anlamda bir değişim yaşayarak iskân edildikleri yerlerde farklı kültürel gruplarla temasa geçmişlerdir. Bu da değişimi kaçınılmaz kılmıştır.

Göçmenlerin Türkiye içinde en çok yerleştirildikleri yer Eskişehir olmuştur. Bunu Konya, İstanbul, Adana, Ankara gibi iller takip etmektedir. Günümüzde sayıları az da olsa Türkiye’nin bütün bölgelerinde Kırım Tatarları yaşamlarını sürdürmektedir.

Bu çalışmada Kırım’dan Türkiye’ye göç eden, Eskişehir ve Ankara illerine yerleşen ve bir Kırım Derneği üyesi olan Kırım Tatarları ele alınmaktadır. Çalışmada Eskişehir ilinin tercih edilmesinin nedeni Kırım Tatarlarının en yoğun yaşadığı bölge olmasıdır. Ankara ilinin genelinde ise Kırım Tatar yoğunluğu azalmasına karşılık bazı ilçe ve köylerinde yoğunlukları artmaktadır. Buna göre çalışma, Eskişehir ve Ankara il merkezlerinde yaşayan Kırım Tatarlarını kapsamaktadır. Bu yüzden Kırım Tatarlarının yoğun bulunduğu Eskişehir ve yoğunluğun daha az olduğu Ankara ilinde gerçekleştirilmiştir.

Her iki il merkezinde toplam otuz iki kişi ile derinlemesine görüşme ve katımlı gözlem yapılarak veriler toplanmıştır. Kırım Tatarlarında düğün adetleri ve bu adetlerde yaşanan kültür değişimlerinin tespit edilmesini amaçlayan bu çalışmada katılımcılardan elde edilen bulgular neticesinde ulaşılan sonuçlar aşağıda gösterildiği gibi özetlenmiştir:

Evlilik bütün toplumlar için çok önemlidir. Eş seçimi bu sürecin en önemli parçasını oluşturmaktadır. Kırım Tatarlarında ‘50-64’ ‘65-+’ yaş grubundaki yapılan evliliklerde genellikle kapalı toplum özelliği göstermekte, bu yüzden kendi öz halkından kimselerle evlilikler gerçekleştirilmektedir. Kırım Tatarlarında evlilikler geçmişte genellikle görücü usulü şeklinde yapılmakta, görücü usulü bile olsa evlenecek kişilerin rızası alınmadan evlilikler yapılmamaktadır. Günümüzde ise görücü usulü ile evliliklerin sayısı azalmakta ve gençler kendi halkından olmayan kişilerle evlenebilmektedir.

Kırım Tatarlarında geçmişte evlilikler genellikle yine bir Kırım Tatarı ile yapılmasına karşılık günümüzde Kırım Tatarlarının nüfusunun azalması, Kırım Tatar gençlerinin eğitim için ya da çalışmak amacıyla farklı şehirlerde yaşamaya başlaması ile evlilikler de oldukça karışmıştır. Buna göre çalışmada Kırım Tatarları kendi halkından olmayan kişilerle yapılan evliliklere sıcak bakmakta ve bu evlilikleri normal karşılamaktadır.

Kırım Tatarlarında devam eden geleneklerden biri akraba evliliğinin olmaması ve bu tür evliliklerin günümüzde de ayp karşılanmasıdır. Özellikle Kırım Tatarlarının arasında

²⁸ Şahinde Yavuz, “Kırım Tatar Diasporasında Melezleşen Diasporik Kimlik: Eskişehir Kırım Tatar Örneği”, 179.

²⁹ Hakan Kırımlı, *Türkiye’deki Kırım Tatar ve Nogay Köy Yerleşimleri*, 5.

Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

gerçekleşen evliliklerde yedi göbeğe kadar bakılarak akraba evliliği olmaması için özen gösterilmektedir. Ancak yine de Kırım Tatarlarında, akraba evliliği olmaması için dikkat edilmesine rağmen az da olsa bu tür evliliklerin örnekleri bulunmaktadır. Katılımcılara göre bu tür evlilikler Kırım Tatarları tarafından hoş karşılanmamakta ve aile içinde sorunlara yol açtığı ifade edilmektedir.

Kırım Tatarları arasında düğüne, toy denmektedir. Toylar geçmişte Perşembeden başlayıp Pazar günü bitmektedir. Kız tarafında ve erkek tarafında iki ayrı toy olmaktadır. Gelin'in kına gecesi gibi Damat'ın da erkekler arasında eğlencesi olmaktadır. Kırım Tatar toylarının simgelerinden olan "horoz telleme" ve "telli şırak" uygulamaları ise günümüzdeki toylarda sık rastlanan bir durum değildir. Kırım Tatar geleneklerinin yaşatıldığı düğünlere günümüzde pek rastlanılmamaktadır. Günümüzde Kırım Tatar düğünleri artık salonlarda yapılmaktadır. Bunun en büyük sebeplerinden biri Kırım Tatar düğün geleneklerinin şehir hayatına uygun olmaması ve evliliklerin karışmasıdır.

Özetle Eskişehir ve Ankara illerinde yapılan görüşmeler gösteriyor ki Kırım Tatar kültür değişimleri her iki ilde de yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir. Ancak Eskişehir ilindeki Kırım Tatarlarının kültürel kimliklerinin devamlılığı noktasında daha olumlu bir tablo görülmektedir. Buna karşılık uzun yıllar boyunca dışarıya kapalı bir yapı arz eden evlilikler genç neslin eğitim ve iş bulma sebepleri ile göç etmesi ailelerin arzu ettiği soydaşlarıyla değil, kendi tercih ettikleri adaylarla evlenmelerine yol açmıştır. Karışık evliliklerle birlikte o zamana kadar yaşatılmaya çalışılan dil ve kültür özellikleri de büyük hızla ortadan kalkmaya başlamıştır. Yani toplumumuzun yaşadığı modernleşme, şehirleşme, teknolojiye gelişmeler ve bunlara bağlı olarak yaşanan değişim hareketleri Kırım Tatarlarının da kültürel yapılarını etkilemiştir.

KAYNAKÇA

Aksoy, Erdal. "Erdal Aksoy". *Sosyolojiye Giriş*. ed. İhsan Çapcıoğlu. Hayati Beşirli. Ankara: Grafiker Yayınevi, 2013.

Aktaş, Ayşe. "Kırım Türklerinde Akraba Evliliği". *Kırım Üç Aylık Fikir ve Kültür Dergisi* 10/3 (1995), 20.

Bozkurt, Veysel. *Değişen Dünyada Sosyoloji*. 12. Baskı, Bursa: Ekin Yayın Dağıtım, 2015.

Doğan, İsmail. *Sosyoloji*, 12. Baskı, Ankara: Pegem Yayınları, 2012.

Erten, İmren. "60 Yıl Öncésinin Kırım Tatar Düğünleri". *Eskişehir Kırım Postası* 23/8 (2005), 22.

Fichter, Joseph. *Sosyoloji Nedir*. çev. Nilgün Çelebi. Ankara: Anı Yayıncılık, 2002.

Gökçebay, Özcan. *Türkiye'ye Yerleşen Tatarlarda Dini Hayat ve Adetler*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Güngör, Erol. *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, 3. Baskı, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2011.

Güvenç, Bozkurt. *Kültürün ABC'si*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Hutoğlu, Sedat. "Kırım Türklerinin Düğün Gelenekleri". Erişim Tarihi: 10.06.2012.

<http://turkgelenek.blogspot.com/2010/05/krm-turklerinin-dugun-gelenekleri.html>,

Kalafat, Yaşar. Güngör, Betül. *Türk Kültürlü Halklarda Türk-Tatar Halk İnançları*, Ankara: Berikan Yayınevi, 2011.

Kırım Tatarlarında Düğün Adetleri ve Bu Adetlerde Yaşanan Kültür Değişimleri

Güneş, Fatime. “Aile, Evlilik, Akrabalık ve Hane, *Aile Sosyolojisi*”, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2018.

Kırımlı, Hakan. *Türkiye’deki Kırım Tatar ve Nogay Köy Yerleşimleri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011.

Magocsı, Robert Paul. *Şu Mübarek Topraklar Kırım ve Kırım Tatarları*. çev. Ferit Burak Aydar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.

Malinowski, Bronislaw. *The Dynamics of Culture Change*. Yale University Press New Haven, 1945.

Saydam, Abdullah. *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2010.

Sel, Ünver. “Kiyev (Damat) Konuşma Gecesi”. *Eskişehir Kırım Postası*, 12/4 (2004) 8-9.

Tepekaya, Muzaffer. “19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kırım ve Kafkasya’dan Göç Hareketleri Saruhan (Manisa) Sancağına Göçler”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. 6/2 (Haziran 2006), 463-480.

Tezcan, Mahmut. *Kültürel Antropoloji*, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.

Turhan, Mümtaz. *Kültür Değişimleri –Sosyal Psikolojik Bakımdan Bir Tetkik-*, Ankara: Altınordu Yayınevi, 2016.

Türkdoğan, Orhan. *Kültür-Değişme ve Toplumsal Çözülme*, 2.Baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007.

Yavuz, Şahinde. “Kırım Tatar Diasporasında Melezleşen Diasporik Kimlik: Eskişehir Kırım Tatar Örneği”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 53 (Bahar 2017) 167-187.

Zafer, Ayşenur Bilge. “Göç Çalışmaları için Bir Anahtar Kavram Olarak Kültürleşme Kavramı”, *Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17/30 (Ocak 2016), 75-92.